

Ko sta ravno ona dva hotela planiti nadenj, se je spustila Roza nazaj v tek do njih in, prišedši blizu, je zakričala:

»Z mano pojdi, Zinka!«

Oni trije so ostrmeli in obstali, a sestri sta hitro odšli proti hiši, kjer sta še ostala osupla Golobova.

Odpiraje vrata, jima je rekla Roza:

»Ko je zakričala, sem spoznala svojo sestro. Hvala lepa za vse! Lahko noč!

Tresoč se od jeze in razburjenosti, je stopila v vežo.

(Dalje prihodnjič.)

Prvi početki ruskega romana.¹⁾

Spisal Dr. M. Murko.

Odkar je prišla ruska literatura po Nemcih in še z večjim uspehom po Francozih do velikega ugleda in tako rekoč v modo, občudujemo pač vsi globoko in izvirno vsebino ruske beletristike, ki se loteva najganljivejših problemov človeštva in nam jih predočuje tako iskreno in istinito. Oblika, posebno kompozicija, obuja sicer, zlasti če jo merimo s francoskimi vzorci, nekoliko pomislekov; vendar treba brezpogojno priznavati, da je zlasti Turgenjev neizmerno pospešil tudi tehniko novele. Lepote jezika in njegove popolne porabe pri mojstrih ruskega romana si sicer nerusko občinstvo nikakor ne more predstavljati; kdor pa se lahko zateče k izvirniku, rad pritrди Turgenjevemu slavospevu v prozi na »veliki, mogočni, istiniti in slobodni ruski jezik,« radi katerega pravi, da ne obupa nad svojim narodom, zakaj tak jezik more biti le velikega naroda last. Prav tako ne more nihče oporekati, da so ruski pisatelji pri vseh svojih narodnih znakih popolni Evropci. To priznavajo in seveda morajo priznati tudi zagrizeni nasprotniki »gnilega zapada« v Rusiji, ker operirajo sami le z romantičnimi, posebno nemškimi teorijami o pristni in čisti narodnosti.

Z ozirom na te fakte je zanimivo vprašanje, kdaj in kako se se je vpeljala zapadnoevropska pripovedna literatura v

¹⁾ Habilitacijsko predavanje na filozofski fakulteti dunajskega vseučilišča. Nemški tekst je natisnjen v »Wiener Zeitung« z dne 9. in 10. januarja 1897. l. pod naslovom: Die ersten Schritte des russischen Romanes, in tudi posebej.

Rusijo, ki vračuje izposojeno glavnico danes s tako bogatimi obrestmi? Posebno daleč se nam ni treba obračati nazaj v preteklost, zakaj v Moskvi je začel prodirati po Poljakihi posredovani zapadnoevropski literarni vpliv šele v drugi polovici 17. stoletja; na skrajnjem zapadu ruskega jezikovnega ozemlja, v veliki kneževini litavski, ki je, četudi združena s Poljsko, bila večinoma ruska ter imela tudi svoj ruski uradni jezik, pa se sme govoriti o literarnem življenju po zapadnoevropskih vzorcih tudi šele od 16. stoletja dalje. Čuditi se in naravnost strmeti pa moramo, ako se ozremo na težkoče, s katerimi se je sprejemala vsebina in oblika.

Poudarjati treba seveda, da je imela Rusija, ne glede na njeno narodno pesništvo, tudi svojo pisano literaturo, tako da so našle zapadnoevropske snovi v bizantijskih minejih, sinaksarjih, staroruskih prologih in posamezno razširjenih legendah tam marsikaterega dobrega znanca, katerega sta tja, kakor na zapad, zanesla krščanstvo in orient; spominjam n. pr. samo na snov, katero je obdelal Schiller v romanci »Gang nach dem Eisenhammer«. Razlika je le v tem, da so morale služiti ruske legende in pravljice brezizjemno strogo asketični, cerkveni moralki, radi česar so njih osebe brez barve in življenja. Najbolje nam karakterizuje to razliko primera kake bizantijske ikone z Rafaelovo Madono! Rusija pač ni imela nič križarskih vojen, ki so dajale domišljivosti zapadnih narodov tako bogato hrano, in ni poznala viteštva s tistim »služenjem gospem«, temveč je smatrala žensko le za vir vsega zlega. Od Bizantija je sicer Rusija podedovala srd proti Latincem in s tem tudi mržnjo proti njih kulturi, toda ni se seznanila z zakladi klasičnega veka, katere nam je ohranil Bizantij, tako da ni imela niti svojega Psevdo-Aristotela in svoje sholastike. Osvojitev Carigrada je sicer provzročila mnenje, da je Moskva tretji Rim (prvi je bil odpadel od vere, drugi pa je bil prišel v roke nevernikom), kateremu ne bo sledil četrti, toda v Rusijo ni prišlo nič pospeševaljev klasičnih študij, ki bi bili ustvarili renesanso; nasprotno, jugoslovanski beguni so provzročili celo reakcijo proti zbližanju jugoslovanskega pismenega jezika, katerega je cerkev ohranila, k jeziku ruskega naroda. Dočim sta torej v zapadni Evropi zmagovala humanizem in reformacija, je na moskovski sinodi l. 1551. sklenjeni Stoglav kanonizoval »častitljivo starino« t. j. potatarjeni bizantinizem v popolni obliki; celo prvo l. 1563. v Moskvi ustanovljeno tiskarnico je poulična druhal, nahujskana po popih, zažgala, in Kopernika je obsojalo rusko svečeništvo še v 18. stoletju.

In vendar, kaj vidimo že sto let po oni pomenjivi sinodi v Moskvi sami? Iz jugozapada ruskega jezikovnega ozemlja so prišli cerkveni učenjaki, ki so se bili vzgajali v domačih, po poljskih vzorcih urejenih, pa tudi direktno v poljskih in inozemskih šolah, v velikem številu v Moskvo, poljski in opoljačeni litavskoruski plemenitaš igra isto vlogo, kakor v 18. stoletju francoski guvernêr, in med mnogo-brojnimi prevodi iz poljščine najdemo celo prevod popolnoma katoliškega in vrhu tega od poljskih jezuitov predelanega in pomnoženega „Speculum Magnum“, ki se je na povelje carja Alekseja Mihajloviča l. 1677. prevedel na ruski jezik.

V mogočnem boju med bratovskima narodoma za vlado čez sarmatsko planjavo, v kateri ni bilo nobenih naravnih mej, in v obče čez celo vzhodno Evropo je zmagal sicer ruski narod, toda upogniti se je moral kulturi Poljske, ki pa je bila sama šele pozno vstopila v rodbino evropskih narodov in ni mogla ali ni hotela slediti napredku zapadne Evrope, tako da je postala v 18. stoletju anahronizem in je morala zato poginiti.

Že iz dosedanjih namigov je jasno, da je ta poljski vpliv prodiral v tedanjo Rusijo, v moskovsko državo, skozi beloruske in maloruske, deloma tudi skozi velikoruske pokrajine poljskega kraljestva. Ti severnozapadni in južnozapadni Rusi so se vendar udeleževali državnega in kulturnega življenja poljskega kraljestva, na katero je po njegovem pokristijanjenju vedno zopet vplivala napredna Češka. Litavci, ki so pripadali ruski narodnosti, so obiskovali krakovsko vseučilišče, in celo na vseučilišču v Pragi je bil od leta 1397. poseben kolegij za-nje, katerega je ustanovila kraljica Jadviga. Umevno je torej, da sta tudi humanizem in reformacija raztezala svoje valove celo v poljskorusko ozemlje.

Kot važen faktor civilizacije so delovala zlasti verska nasprotstva. Pravoslavna cerkev je na Poljskem propadala. Ker je nevedno duhovništvo in plemstvo, ki je zlasti v svojih višjih slojih kmalu podleglo opoljačenju, ni znalo dovolj ščititi, se je meščanstvo poprijelo njene obrambe. Poljskoruska mesta so imela veliko avtonomijo, katero jim je dajalo magdeburško pravo, ki je bilo n. pr. v mestu Kijevu celo do leta 1819. v veljavi. „Bratstva“ najodličnejših mest so si torej pridobila velike zasluge za duševni in moralni prospeh svoje cerkve in narodnosti. Duhovni in posvetni možje so spoznali, da imajo najboljše bojno sredstvo zoper višjo kulturo, ako sami pridobe njeno orožje, in so bili tako pametni, da niso sledili moskovskemu bojarju Kurbskemu, ki se je jezi Ivana Groznega uklonil na Litavsko ter pra-

voslavnim svetoval, naj se nikar ne spuščajo s katoliki v nikakršne bodi si ustne ali pismene prepire, češ, da v njih gotovo podležejo; temveč prisvojili so si vso njih sholastiko in zlasti njih dialektiko, tako da učenjaki kijevske akademije v teoloških premetenostih niso zaostajali za svojimi zapadnimi vzorci; seveda so, preselivši se v Moskvo, vzbudili skrajnje nezaupanje tamošnjega duhovništva.

Važno kulturno središče na poljskoruskem ozemlju pa se je razvilo zlasti in najprej na Litavskem. Že leta 1525. je natisnil v Vilni med dr. Frančišek Skorina na ozemlju današnje Rusije prvo cerkveno-slovansko knjigo, »Apostol« (prva knjiga sploh je izšla v Krakovu leta 1491.). — Ta mož je posebno znamenit; zakaj izdal je bil že poprej v letih 1517. do 1519. v Pragi »psalter« in 22 drugih knjig starega zakona ter se je pri tem največ ravnal po češki bibliji.

Tu imamo jasen dokaz, kako je prihajal češki kulturni vpliv naravnost tudi k Rusom, in sedaj nam bo jasno, zakaj so še pod Petrom Velikim leta 1716. poslali dva gojenca moskovske slovanskolatinske akademije v Prago radi prevodov iz češčine, in zakaj sta dva kijevska profesorja še l. 1747. pri popravljanju biblije, katero se je pričelo že pod Petrom Velikim, porabljala tudi njen češki tekst. Skorina pa je tudi zato znamenit, ker se je prvi drznil v cerkvenih knjigah odstopiti od tradicije, in da bi se lažje umevala dela, ki so bila namenjena prosveti njegovega naroda, je izobraževal narodni jezik, zlasti v sintaksi in v slovarju. Ruščina, ki so jo pisali on in drugi pisatelji namesto cerkvene slovansčine, sicer ni bila čisti narodni jezik; vendar pa se je razvil na Litavskem poseben, s polonizmi pomešan književni jezik, ki se je tedaj in pozneje imenoval beloruski ali tudi poljskoruski jezik in je prešel več ali manj tudi k Malorusom.

Med Belorusi in Malorusi v poljskem kraljestvu se je sedaj razvila bogata cerkvena literatura, ki je imela večinoma polemičen značaj; tu so nastala tedanjim zahtevam ustrezajoča slovniška in slovarska dela; prevajali so kronike in enake spise iz poljščine ter prvič tudi poskušali te spise posnemati. Pri Poljaki in Rusih so nastopali v »intermedijih« njih komedij tudi beloruski in maloruski kmetje v svojem narečju. Iz zapadnoevropske pripovedne literature Rusi niso prevajali samo legendarnih in apokrifnih spisov iz poljščine in češčine (iz zadnje n. pr. legendo o sv. Alešu v obliki »Legenda aurea«, »Visio Tundali«), temveč po tem potu so prispeli na Rusko prvič tudi ostanki srednjeveške romantike v obliki »narodnih knjižic« (Volksbücher).

Zlasti med litavskimi Belorusi so se prevedla najbolj razširjena dela srednjeveške pripovedne literature, »Povest o sedmih mordcih« in »Gesta Romanorum« konec 16. ali v začetku 17. stoletja iz poljščine; s knjigo »Gesta Romanorum« se je večinoma družil tudi »Apolonij tirski«, katerega so Poljakom zopet Čehi posredovali v obliki, ki se ne strinja z nobeno zapadnoevropsko redakcijo. Naravnost iz češčine se je prevedla narodna knjiga o Bruncviku, t. j. Reinfritu von Braunschweig, ki je postal češki narodni junak. Po mojem prepričanju je tudi ta prestava narejena še na beloruskih tleh, dasi se dajo v sicer nepopolni skupini inaič, katero je zbral Polivka iz 11 rokopisov (znanih je 15), dokazati le še redke beloruske dialektične posebnosti. Češki kraljevič, ki je šel iskat nenavadnih viteških dogodkov, da bi pridobil grbu svoje dežele leva mesto orla, katerega si je priboril njegov oče Stilfrid mesto kotla, se je ruskim čitateljem toliko prikupil, da se jim je podala tudi povest o Vasiliju zlatolase m, češkem kraljeviču, a ta povest je pač že gola imitacija.

Toda lahko si še tolmačimo direktne prevode iz češčine iz živahnih odnošajev med Češko in Poljsko, kamor so se še v 16. stoletju pošiljale knjige, da so jih seveda kupovali in čitali, a moramo se čuditi, da najdemo tudi v beloruskem kodeksu, ki je bil napisan med letom 1574. in 1594. poleg prevoda litavske kronike iz poljščine in poleg enake povesti o »Atili, kralju ogrskem« tudi dve, kakor pravi naslov, »iz srbskih knjig« prevedeni deli srednjeveške romantike, namreč *Tristana* in *Bová*, to je *Buovo d'Antona*. Za literaturo v Rusiji in na pravoslavnem slovanskem jugu je jako značilno, da sta nastali že njih *Aleksandreida* in *Trojanska priča*, kakor sta pokazala *Jagić* in *Veselovskij*, brez dvoma nekje v severnozpadni Bosni ali v severni Dalmaciji, kjer je bila možna dotika z romanskim življem. Prav gotovo iz istih pokrajin sta dospela na Litavsko srbskohrvaški prevod »Tristana« v obliki, ki pripada francoskim romanom v prozi, in v prozi predelan *Buovo d'Antona*, ki se naslanja na francosko-beneško redakcijo v verzih. »Tristan« je sicer doslej znan le v enem rokopisu, zato pa je bil »Bová« med vsemi romantičnimi epi srednjega veka najbolj razširjen v Rusiji, tako da se je med vsemi knjigami najbolj priljubil narodu, da živi še v narodnih bajkah in narodnih slikah, in da je zapustil celo v bilinah svoje sledove.

(Konec prihodnjič.)

se vse njegovo bistvo spaja in združuje v teh hrepenečih, vročih pogledih, oklepajočih se toli sovražene, a vendar toli ljubljene ženske.

A od te ženske, ki je bila izvor in vzrok njegove nesreče, so mu pogledi uhajali na ritmojstra, katerega oči so se često srečavale z njegovimi. In ti pogledi so bili sovražni, strupeni, grozeči, in ko so se srečavale njiju oči, je bilo, kakor bi zadelo železo ob kresilni kamen.

Bilo je očitno, da sovražita drug drugemu s tihim, a mogočnim, plamtečim sovraštvom, ki bi se pri prvem ugodnem trenutku pojavilo s kakim nasilnim, usodnim dejanjem.

Zrla sta drug drugemu v srce, umevala sta drug drugega.

(Dalje prihodnjič.)

Prvi početki ruskega romana.

Spisal Dr. M. Murko.

(Konec.)

Vprašanje je sedaj: kako se je prevajalo? Za sedaj se ne bom oziral na prevode iz češčine in srbohrvaščine, ki seveda razodevajo svoj vir s če-hizmi in srbizmi, temveč se omejujem na prevode iz onega jezika, ki je vsej litavskoruski literaturi vtisnil svoj pečat; zakaj celo v »Tristanu« in »Bovi« kar migoli polonizmov. Iz poljščine pa s prva pravzaprav niti prevajali niso, temveč večino tekstov so kar samo transkribovali iz latinske pisave v cirilsko in predelali le borno, kolikor je zahtevalo glasoslovje, tako da so pri tem mnoga mesta, da celo cele povesti izgubile popolnoma svoj smisel. Naslednji prepisovalci so izkušali torej tekst, kolikor se je dalo, popraviti in ga vedno bolj porusiti, toda vsi sledovi poljskega izvirnika se niso dali nikdar povsem uničiti, niti v onih rokopisih ne, ki so nastali na velikoruskem jezikovnem ozemlju in imajo bolj ali manj narodni jezik ali pa močno utrjeni »pravi slovanskoruski jezik« (istinnyj slaveno-ros-sijskij jazyk) moskovskih učenjakov. Ti tako zvani beloruski prevodi so namreč kmalu nastopili svoje potovanje proti vzhodu in severo-vzhodu ter so našli, bolj ali manj spretno predelani, pravzaprav šele tam svojo pravo domovino, kjer so jih prepisovali do našega stoletja.

Tako na pr. od 37 rokopisov ruske povesti o sedmih modrcih, katere sem preiskal, in katerih 21 pripada 17. stoletju, trije 17.

ali 18. stol., trinajst pa 18. stoletju (zadnji datirani rokopis kaže letnico 1763!), ni niti eden več nastal na beloruskih tleh, pa vendar se da v njih dokazati cela kopa belorusizmov in polonizmov ter odtod izvirajočih neverjetnih, včasih seveda tudi jako smešnih pomot. Poleg jezikovnih težkoč pa so delale prepisovalcem preglavico tudi stvarne težkoče; kajti v zapadnoevropskih pravljicah so se seveda izražale zapadnoevropske razmere, v katerih so razne tiste pravljice nastale, o katerih pa niti pojma niso imeli daljnji vzhodni narodi, h katerim so se preselile.

Naj omenim samo nekatere primere, ki jih je lažje umeti. Pisarji n. pr. niso prav nič znali o viteštvu, njega turnirjih, dvobojih in češčenju žensk ter so bili vsled tega neznanja često v zadregi. Tako n. pr. gre v neki povestici o sedmih modrcih vitez na turnir, in ženske ga gredo gledat, vitezov otrok pa je med tem brez varuha; priplazi se kača in ga zaduši. Nekateri ruski pisarji, ne vedoč, kaj je turnir, so si izmislili, da je šel vitez v boj ali celo na vojsko, večina njih pa pripoveduje, da je bil šel vitez z ženo vred na veliko pojedino. Prav originalno jo je pogodil neki pisar, ki si je izmislil, da je šla žena v — kopel (v banju mytisb). Zadel je seveda pravo, kajti ravno kopanje je pristno ruski običaj, in med znaki, po katerih se je lažni Dimitrij Moskvičanom osumil, je bil izmed najvažnejših ta, da ni hodil v kopel, kakor vsaki pravi Rus. Na mnogih drugih mestih, kjer ni neumevnih ali pa le deloma odstranjenih polonizmov, se pripoveduje, da gredo vitezi na vojsko; le malokateri pisarji so pretvorili turnir v dirko, za katero je imela starorusčina svoj izraz (uristanie), ker se je v nasledstvu Bizantijcev pojavljalo tudi mnogobesedno preganjanje raznih običajev v cirku, ki v Rusiji niso bili niti znani.

Da, celo tujka *rycař* (vitez) je bila mnogim pisarjem neumevna, tembolj, ker se je pogosto rabila poleg besede *cysar'* (cesar), katera je potekla iz zapadnoslovanske oblike, ki je prvotnejša negoli *car'* (iz *cesár*). Iz te nevednosti si lahko tolmačimo nezmiselno povest, da je zgrabila straža cesarja, kateremu je bila nezvesta žena zaprla duri, ter ga postavila pred sramotni steber, ker se je bil pregrešil proti ravno izdani zapovedi, da po noči nihče ne sme na ulico; ali pa v neki drugi povesti, da straži cesar obešenca. Celo sramotni steber je bil gotovo že v prevodu neumeven, kajti staropoljski izraz »na prędze« se je mehaniški prelevil v »na prudě«, tako da se stavi nesrečni vitez, ki se mnogokrat zamenja tudi s cesarjem, na javno sramoto pri — ribniku.

Čudne stvari so se sploh dogajale pri mehaniškem prepisovanju poljskih izrazov. Tako je nastalo iz kletvice, s katero kolne mož svojo ženo, »o nędzna« (o ti ničvredna) — »o nużnaja« (o ti potrebna), ker je tako zvani prelagatelj poljski nosnik nadomestil z *u*, *dz* pa mehanično z *ż*; sicer je bilo to večinoma pravilno, na tem mestu pa je nastal gorostasen nesmisel. Tudi »nesrečnemu možu« se pravi »o nużnyj čelověče«, in on prosi, naj ga ne puste, da bi umrl »potrebne« (mesto »sramotne«) smrti. V »Sedmih modrcih« je pravzaprav vsa četrta cesaričina povest (Sapientes) v vseh rokopisih neumevna, ker se čarovni vodnjak, katerega je našel Merlin, prevaja s povsem nesmiselnimi izrazi, njegovi sedmeri potočki pa so se izpremenili v — instrumente (zdralo, zdroło = poljski *źródło*, stromentov voročajutsa = siedm strumieniów wrzających). Smešno je, kako so se nekatere preostale poljske besede pretvorile v lastna imena. Tako se nahaja gobav kralj Berco ali Borzo, ki je nastal iz besede barzo (= jako, dialektično za bardzo); celo neki »jako divji merjasec« je dobil ta priimek Borzo (dikoj zvēr' imenom vepr borzo). Celó poljski izraz za duhovnika — *kapłan*, ki se večkrat tolmači z besedo »pop«, je doletela čast, da je postal lastno ime; zakaj v nekem rokopisu se zaljubi žena ne v duhovnika, ampak v viteza Kaplana. — Najzanimivejši primer pa je pač ime za prešestno mater Bovino. V izvorniku se je imenovala Blandoja, včasih pa Meltris, kar se naslanja na latinsko besedo meretrix. V beloruskem prevodu se je še ohranila glosa »taja k... a maretrys« poleg Blandoje; kmalu pa se je ime povsem izgubilo, in tako se je severnolaški izraz za vlačugo v Rusiji silno razširil v novem imenu Meretris in Militrisa.

Večina pisalcev se je sicer vestno trudila, da ustvari lahko umeven tekst, toda vselej niso bili nalogi kos. Naj samo konstatujem, kako so pri tem ravnali. Le prav malo neumevnih besed je izginilo brez sledu; večino njih so ohranili, dostavili pa so jim po več glos spredaj in zadaj; tako je n. pr. »gonebnaja« (polj. haniebna = sramotna) smrt tolmačena z besedo »pozornaja« (sramotna), »naprasnaja« (nepotrebna) in »zlaja«. Polagoma so se tujke izpustile, in potem umrje kdo — da ostanemo pri prejšnjem primeru — »zloju naprasnoju smrtiju« (zle nepotrebne smrti). Nekatera netodna lastna imena so nastala prav po glosah; tako najdemo n. pr. v »Sedmih modrcih« in v »Bovi« »mesto Kostel«, ki je nastalo iz besede »kastel« in se je prvotno še tolmačilo z besedo »zamok« (grad). — Še nekaj primerov iz češčine! V »Bruncviku« se tolmači Basilisk z besedama »zmaj« in »kača« (vasilisk zmij drakon, zmij vasilisk dra-

kon), včasih pa je lastno ime (drakon Vasilisk). »V naših deželah« je prevedeno ruski: »v naših stranah i vo vlastech«; iz tega se vidi, da je pisarju pomen češke besede »vlast« (dotična ruska beseda »volost'« pomeni najnižje administrativno edinstvo) sicer bil jasen, vendar ga je pustil poleg svojega prevoda. Mnogokrat so se take besede samo na videz porusile, tako da imamo zlasti mnogo skritih polonizmov. V »Apoloniju Tirskem« čitamo namesto poljskega izraza »grob«, ki pomeni v ruščini krsto — »grobišče«; tu je obesil pisar poljski besedi samo rusko končnico, a moral bi bil seči z ozirom na pomen po izrazu »mogila«.

Po takih popravkih in izpremembah, po dostavkih in izpustkih, po stilističnem piljenju in po bolj ali manj dosledni uporabi narodnega jezika na severozapadu velikoruskega jezikovnega ozemlja in »slavenorossijskega« meniškega jezika v Moskvi in njeni kulturni oblasti so nastali polagoma teksti, ki so v resnici podobni novim prevodom. Nekateri pisarji so se ponašali s takimi junaškimi deli; toda pri kritični preiskavi njih dela se človek prepriča, da njih zasluga ni nič večja, nego moskovskega diakona Teofana, ki je tudi trdil, da je prevedel »Gesta Romanorum« leta 1691., dasi imamo datirane rokopise »Rimskih Dĕjanij« že pred tem letom. Teofan namreč samo priznava, da je »zercalo bogoslovii« (Speculum theologiae), ki se je že leta 1618. tiskalo v samostanu Počajevu — ki je slavna božja pot na avstrijski meji — prevedel leta 1674. »iz beloruskega jezika v pristni slovanskoruski jezik.« Toda tudi taki poznavalci ruske pripovedne literature, kakor so Pypin, Veselovskij in Tichonravov, so menili glede povesti o sedmih modrcih in Apolonija Tirskega, da imamo več prevodov.

Z natančnimi preiskavami obeh spomenikov sem jaz eksaktno dokazal, da se sme govoriti le o enem prevodu. Poljski izvirnik je prepisovalcem pač težko kdaj zopet prišel pred oči. Takisto sodim, da sem dokazal P. Vladimirovu, ki je spisal o »Speculum magnum« celo knjigo, da je kriva misel o dvojnem prevodu, in že na podlagi dosedanjega gradiva sem trdno prepričan, da Veselovskij ni prave zadel, ker se v svojem delu »Iz istorii romana i povĕsti, II. Slavjano-romanskij oddĕl, St. Peterburg 1888.« torej še pred mojimi razpravami, ni odločil samo za eden prevod »Bove«.

Preiskave, ki so potrebne za take dokaze, so sicer jako mučne in celo nehvaležne, pa dognati jih je treba, ako nam je do tega, da temeljito premotrino bistvo ruske prevodne literature. Prav iz tega vzroka ne morem izjaviti, ali so nastali drugi prevodi iz poljščine, n. pr. narodnih knjižic o cesarju Oktavijanu, o Meluzini in Mageloni,

nadalje prevodi raznih fabliaux, glum, facetij in apoftegem v Moskvi, ali pa deloma že poprej v zapadni Rusiji. Skrbna razdelitev literarnih proizvodov po pokrajinah je nujno potrebna.

Dolga in težavna je bila torej pot, katero je morala prehoditi večina pripovednih del srednjeveškega slovstva, predno je dospela v Rusijo ter tu v 17. stoletju pospeševala in razširjala »svobodnejše, lažje in bolj poetično berilo«; to je namreč mnenje izbornega poznavalca ruskega slovstva — Buslajeva (v studiji o hudičevskih pravljicah). Dandanes vemo, da se ogromna reforma Petra Velikega ni izvršila na mah; mislim, da sem, dasi kratko, dovolj dokazal, kako se je Rusija že pred njim na duševnem polju silno poevropila. Nič ni značilnejše, nego to, da si je Peter Veliki vse pomagalice za izvršitev cerkvenih reform izbral izmed bogoslovcev po južni Rusiji, ki so od tu s seboj prinesli latinsko-poljsko omiko, in sploh je Peter za višje duhovne dostojanstvenike načeloma imenoval le take Maloruse. Še rostovski nadškof, sv. Dimitrij, ki je bil v začetku 18. stoletja tam na daljnem severovzhodu, je bil prepričan, da treba vsekakor poljščino sprejeti v učni načrt njegove škofijske šole, in istih misli je bil tudi starorusko nadahnjeni, toda dalekogledni Posoškov iz moskovske okolice, ki so mu nadeli priimek ruskega Adama Smitha.

Ti prevodi, ki sem jih tu označil, so bili še v 18. stoletju dušna hrana ruskim kupcem, vojakom in nižjim slojem sploh, kolikor so se zanimali za slovstvo. Seveda poznamo marsikaterega teh del v zapadnoevropskih literaturah več tiskanih izdaj nego v Rusiji rokopisov, toda treba, da se popolnoma zamislimo v srednji vek. Zgodovinarju Kohlu se je še leta 1735. zdelo čudno, da je našel toliko ljudi, ki so po obrtniško kopirali rokopise, in neki pisec »Bove« se je takisto še v minolem stoletju ponašal, da je izvršil že 40 prepisov tega tako priljubljenega dela. Peter Veliki se je pač malo brigal za literarne potrebe svojega naroda; njemu je bilo le do natiska tistih »manufakturnih knjig«, kakor jih je sam imenoval, ruski Francozi pa so mogli polagoma postati le redki izvoljenci. Ruski narod, ki je bil prespal cele kulturne dobe, se je šele po tem okornem prevodnem slovstvu usposobil za višje duševne užitke. In ako bi kdo vprašal, so-li tudi znameniti ruski pisatelji v dotiki s to pripovedno literaturo, tedaj lahko to naravnost in odločno potrdimo. V 18. stoletju sta se sklicevala Kantemir in Deržavin na »Bovo«, Puškin je nameraval obdelati to snov, in celo neka igra dramatika Ostrovskega, ki je bil skoro naš vrstnik, se začinja s čitanjem »Bove«.

Slovstvena zgodovina takih bornih početkov beletristike ne sme ravnodušno prezirati, niti jim ne bode brez uspeha posvečevala svoje pozornosti. To slovstvo, katerega neznatni proizvodi se še dandanes pri Poljaki, Čehih in Slovaki prodajajo na semnjih, bistro pojasnjuje duševno življenje ne samo Rusov, temveč tudi Poljakov, Čehov in Jugoslovanov! In kako hvaležna mora biti primerjevalna slovstvena zgodovina slavistom, ki so n. pr. dokazali, da treba Apolonija Tirskega zasledovati le do Čehov, zakaj k Poljakom in Rusom je prodrla le češka preosnova tega romana! Pokazal pa sem menda tudi ob enem, bolje nego bi bil mogel z najobširnejšimi razpravami, kako si mislim na strogo filološki metodi osnovano slovansko slovstveno zgodovino, a dokazal tudi, da se da sploh o njej govoriti. Slovanski narodi sicer v zgodovinski dobi niti v kulturnem oziru niso nikdar tvorili celote in je tudi ne bodo, pa vendar je bilo med njimi vsekdar toliko in tako živahnih vzajemnih odnošajev, da se pravo spoznavanje njih preteklosti kakor tudi pametna sodba o njih prihodnosti neizmerno razbistri, ako krenemo v slovstveni zgodovini isto pot, ki jo je ubrala primerjevalna slovnica slovanskih jezikov s tem, da prodira še dalje preko Miklošičevih vzporednih slovnice.

Zlasti pa mora biti naloga take univerze, kakršna je dunajska, da brani slavistiko prevelike razcepljenosti in plitvosti, manjše slovanske literature pa prevelike domišljivosti in osamljenosti, ki bi se lahko tedaj pojavila, ako bi znanje velikih kulturnih jezikov sploh nazadovalo. — S to zadačo bi dunajsko vseučilišče vsestransko koristilo.

Bohinjski Savi.

Med temnim skalovjem izviraš,
Šumeča v dolino derviš,
Ko tek svoj umiriš — mladenki
Podobna v daljavo hitiš.

Blešiš med zelenimi hribi,
Obiščeš prijazne vasi,
Šumiš po cvetočih planjavah
V tujino med druge ljudi.

Ko prideš do znancev, izroči
Pozdrav jim iz naših gora,
Kjer bistra na dan ti privreješ,
Kraljica slovenskih voda.

Gorska.

